

BÖLÜM 11

ADÖLESAN DÖNEMDE KORUYUCU SAĞLIK HİZMETLERİ

Ayşe Özge DENİZ¹

GİRİŞ

Adölesan dönemi, bireyin fiziksel, bilişsel, sosyal, duygusal ve cinsel gelişimin yaşandığı önemli bir süreçtir (1). Yaşamın sağlıklı bir evresi olarak düşünülmesine karşın, dünyada her yıl 1.2 milyon adölesan, önlenabilir ve edilebilir hastalıklar nedeniyle hayatını kaybetmektedir (2,3). Hastalıklardan Korunma ve Kontrol Merkezi (Center for Disease Control and Prevention, CDC), Gençlik Dönemi Risk Davranışı Sürveyansı (YRBSS) ile Amerika Birleşik Devletleri'ndeki 9-12. sınıf öğrencilerinin riskli sağlık davranışlarıyla ilgili iki yılda bir düzenli veri toplanmaktadır.

- Bu verilere göre adölesan bireylerde belirlenen sorunlar (4);
- Kasıtsız yaralama ve şiddete yönelik davranışlar
- Riskli cinsel davranışlar
- Tütün, alkol ve madde kullanımı
- Sağlıksız beslenme davranışları ve obezite
- Yetersiz fiziksel aktivite
- Diğer (Güneş yanığı, diş hekimine kontrole gitmeme, beden gereksiniminden az uyuma)

Adölesan dönem, yaşam boyu sürecek sağlık davranışları ve alışkanlıklarının kazanıldığı hassas bir süreçtir (2). Dolayısıyla riskli davranışlar ve hastalıklar adölesan bireylerin sadece mevcut sağlığını değil, aynı zamanda gelecekteki sağlığını ve hatta toplum sağlığını tehlikeye atabilir (5). Bu nedenle adölesan sağlığının koruyucu sağlık hizmetleri kapsamında taranması, izlenmesi ve sağlık danışmanlık hizmeti verilmesi gerekmektedir.

¹ Dr. Öğr.Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği, ayseozgedeniz@karatekin.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-4494-3284
DOI: 10.37609/akya.3884.c2098

KAYNAKLAR

1. WHO, *Global Accelerated Action for the Health of Adolescents (AA-HA!): guidance to support country implementation. Disease and injury burdens, and risk factors*. Geneva: World Health Organization, Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO. 2017. p.12-31. (26.08.2025 tarihinde <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/255415/9789241512343-eng.pdf?sequence=1/> adresinden ulaşılmıştır).
2. WHO. *Adolescent Health*. (26.08.2025 tarihinde http://www.who.int/health-topics/adolescent-health#tab=tab_1 adresinden ulaşılmıştır).
3. UNICEF. *Adolescent health and well-being*. (26.08.2025 tarihinde www.unicef.org/health/adolescent-health-and-well-being adresinden ulaşılmıştır).
4. Centers for Disease Control and Prevention (CDC). *Adolescent and School Health* (26.08.2025 tarihinde <https://nccd.cdc.gov/Youthonline/App/Results.aspx?TT=A&OUT=0&SID=H-S&QID=QQ&LID=XX&YID=2021&LID2=&YID2=&COL=S&ROW1=N&ROW2=N&H-T=QQ&LCT=LL&FS=S1&FR=R1&FG=G1&FA=A1&FI=I1&FP=P1&FSL=S1&FR-L=R1&FGL=G1&FAL=A1&FIL=I1&FPL=P1&PV=&TST=False&C1=&C2=&QP=G&DP=1&VA=CI&CS=Y&SYID=&EYID=&SC=DEFAULT&SO=ASC> adresinden ulaşılmıştır).
5. Şahin S, Akalın A. Adölesanlarda Üreme Sağlığı ve Cinsel Sağlık. In: Çınar N, Cabar H.D. (ed.) Adölesan Sağlığını Koruma ve Geliştirme. Ankara: Akademisyen Kitabevi; 2021. p. 181-192.
6. Aytekin Özdemir A, Köse S. Adölesan sağlığına giriş. In: Çelebioğlu A, (ed.) Adölesan Sağlığı ve Hemşirelik Yaklaşımları. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2019. p.1-8
7. Bay T, Ergün A. Ergen Sağlığı. In: Erkin Ö, Kalkım A, Göl İ (ed.) Halk sağlığı hemşireliği Ankara: Çukurova Nobel Tıp Kitabevi; 2021. P.487
8. Aldem M, Geçkil E. Adölesan dönemde koruyucu sağlık hizmetleri ve izlem. Çelebioğlu A, (ed.) Adölesan Sağlığı ve Hemşirelik Yaklaşımları. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2019. p.67-76.
9. Menekşe D. Adölesan sağlığının İzlenmesinde aile ve okulun rolü. In: Çınar N, Cabar H.D (ed.) Adölesan Sağlığını Koruma ve Geliştirme. Ankara: Akademisyen Kitabevi; 2021. p. 69-85
10. American Academy of Pediatrics (Amerikan Pediatri Akademisi) *Bright Futures/AAP Periodicity Schedule*, (25.08.2025 tarihinde https://downloads.aap.org/AAP/PDF/periodicity_schedule.pdf adresinden ulaşılmıştır).
11. U.S. Preventive Services Task Force (USPSTF). Draft Recommendation Statements on Screening for Anxiety, Depression, and Suicide Risk in Children and Adolescents (26.08.2025 tarihinde https://www.uspreventiveservicestaskforce.org/uspstf/sites/default/files/file/supporting_documents/sads-screening-draft-rec-bulletin.pdf adresinden ulaşılmıştır).
12. Gözümlü S, Ilgaz A. Sağlık Taramaları ve Erken Tanı. In: Erkin Ö, Kalkım A, Göl İ. (ed.) Halk Sağlığı Hemşireliği. Ankara: Çukurova Nobel Tıp Kitabevi; 2021. P.373-92.
13. Allensworth D, Lawson E, Nicholson L, Wyche J. Schools & Health: Our Nation's Investment. (ed.) Committee on Comprehensive School Health Programs in Grades K-12, Institute of Medicine, Washington, National Academies Press (US); 1997. P.416-29
14. Törüner E, Büyükgönenç L. Çocuk Sağlığı Temel Hemşirelik Yaklaşımları. Ankara: Göktuğ Yayıncılık; 2013. p.75-135.
15. T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Kurumu, *Bebek, Çocuk, Ergen İzlem Protokolleri*. (26.08.2025 tarihinde <https://dosyaism.saglik.gov.tr/Eklenti/9010,bebek-cocuk-izlem-protokolleripdf.pdf?0> Adresinden ulaşılmıştır).
16. Demir FGÜ. Skolyoz sınıflaması. *Journal of Anatolian Medical Research*, 2023, 8.1: 1-13.
17. Güner Ş.İ, Güner S. Adölesan Döneminde Sık Karşılaşılan Ortopedik Sorunlar. In: Çınar N, Cabar HD. (ed.) Adölesan Sağlığını Koruma ve Geliştirme. Ankara: Akademisyen Kitabevi; 2021. p. 385-396.
18. Şanver T.M, Özvarış Ş.B. Adölesan Dönemde Riskli Sağlık Davranışları: Ebeveyn, Okul, Akranların Rolü. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 2023, 32.4: 321-327.

19. Gökner N, Çalışkan S. New guidelines for the diagnosis, evaluation, and treatment of pediatric hypertension. *Türk Pediatri Ars* 2020; 55(1): 11–22
20. Flynn JT, Kaelber DC, Baker-Smith CM, et al; Subcommittee On Screening And Management Of High Blood Pressure In Children. Clinical Practice Guideline for Screening and Management of High Blood Pressure in Children and Adolescents. *Pediatrics*. 2017; 140(3):e20171904. (2017). *Pediatrics*, 140(6), e20173035. <https://doi.org/10.1542/peds.2017-3035>
21. Mainieri, F., La Bella, S., & Chiarelli, F. (2023). Hyperlipidemia and Cardiovascular Risk in Children and Adolescents. *Biomedicines*, 11(3), 809. <https://doi.org/10.3390/biomedicines11030809>
22. Türk Endokrinoloji ve Metabolizma Derneği. *Dislipidemi Tanı ve Tedavi Klavuzu 2021* (26.08.2025 tarihinde https://file.temd.org.tr/Uploads/publications/guides/document-s/20211026164301-2021tbl_kilavuzb66456ad2f.pdf adresinden ulaşılmıştır.)
23. American Heart Association. (2018). *New guidelines: Cholesterol should be on everyone's radar, beginning early in life* (26.08.2025 tarihinde <https://www.heart.org/en/news/2018/11/10/new-guidelines-cholesterol-should-be-on-everyones-radar-beginning-early-in-life> adresinden ulaşılmıştır.)
24. Ocak S, et al. Adölesanlar ve anemi. *Şişli Etfal Hastanesi Tıp Bülteni*, 2017, 51.4: 309-317.
25. Özdemir N, Çocuklarda Tanıdan Tedaviye Demir Eksikliği Anemisi. *Türk Pediatri Kurumu Derneği*, 2015, 50: 11-19.
26. Erickson CC, Salerno JC, Berger S, et al. Sudden death in the young: information for the primary care provider. *Pediatrics*, 2021, 148.1: e2021052044.
27. Çavuşoğlu H. Çocuk Sağlığı Hemşireliği. 13. Baskı. Ankara: Sistem Ofset Basımevi; 2019. p.106-112
28. Dikmen A, Doğu Ö. Adölesanlarda Hijyen Eğitimi In: Çınar N. Cabar HD. (ed.) Adölesan Sağlığını Koruma ve Geliştirme. Ankara: Akademisyen Kitabevi; 2021. p. 87-117.
29. Şişko E, Dağhan Ş. Türkiye'de Okul Çağı Çocuklarında Ağız ve Diş Sağlığı Araştırmalarının Sonuçları Bize Ne Söylüyor?. *STED*. 2022;31(1):67-80.
30. Küçükkoğlu S, Çelebi A. Adölesanda büyüme ve gelişme. In: Çelebioğlu A, (ed.) Adölesan Sağlığı ve Hemşirelik Yaklaşımları. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2019. p.9-17
31. Doğaner YÇ, Aydoğan Ü. Adölesan Dönemi ve Fizyolojik Değişimler. Aydoğan Ü, (ed.) Adölesan Sağlığı ve Sorunları – I. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2018. p.1-7.
32. Tural-Büyüç, E. Adölesan Dönemi ve Fizyolojik Değişikler. In: Çınar N. Cabar HD. (ed.) Adölesan Sağlığını Koruma ve Geliştirme. Ankara: Akademisyen Kitabevi; 2021. p. 19-31.
33. Tchakounte-Youngui B, Tchounga, BK, Graham, SM, Bonnet, M. Tuberculosis Infection in Children and Adolescents. *Pathogens (Basel, Switzerland)*, 2022,11(12),1512. <https://doi.org/10.3390/pathogens11121512>
34. Nolt, D. Starke, JR. Tuberculosis İnfection İn Children And Adolescents: Testing And Treatment. *Pediatrics*, 2021, 148.6: e2021054663.
35. T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Kurumu, *Birinci Basamak Sağlık Çalışanları İçin Ergen Sağlığına ve Sorunlarına Yaklaşım Cep Kitabı* (25.08.2025 tarihinde https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/cocuk-ergen-sagligi-db/Dokumanlar/Kitaplar/Birinci_basamak_saglik_calisanlari_icin_ergen_sagligina_ve_sorunlarına_yaklasim_cep_kitap.pdf adresinden ulaşılmıştır.)
36. Göl İ, Açıkgöz S. Bağışıklama. In: Erkin Ö, Kalkın A, Göl İ. (ed.) Halk Sağlığı Hemşireliği. Ankara: Çukurova Nobel Tıp Kitabevi; 2021. P.575-602.
37. Kumru Ş, Çaka SY, Topal S, Altınkaynak, S. Adölesan Aşılama Oranları ve Sosyo-demografik Faktörler ile Arasındaki İlişki. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 2018, 20(1), 33-43.
38. AAP. *Adolescent Immunization Discussion Guides*. (25.08.2025 tarihinde https://downloads.aap.org/AAP/PDF/AdolesGuideENGLISH_final-update.pdf adresinden ulaşılmıştır.)
39. Uncu B, Doğan E, Duman R. Adölesan Döneminde Sık Görülen Sağlık Riskleri ve Sorunları. *Sakarya Üniversitesi Holistik Sağlık Dergisi*, 2023, 6.2: 338-352.
40. Durmaz N, Ataş E, Ulukol B. Adölesan Dönemi ve Bağışıklama. Aydoğan Ü, editör. Adölesan

Sağlığı ve Sorunları – II. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2018. p.23-33.

41. CDC. *Birth-18 Years Immunization Schedule* (25.08.2025 tarihinde [https:// www.cdc.gov/vaccines/schedules/hcp/imz/child-adolescent.html#note-dengue](https://www.cdc.gov/vaccines/schedules/hcp/imz/child-adolescent.html#note-dengue) adresinden ulaşılmıştır).
42. T.C. Sağlık Bakanlığı, *Aşı Portalı* (25.08.2025 tarihinde <https://asi.saglik.gov.tr/bagisiklama-programi-ve-asi-takvimi/asi-takvimi.html> adresinden ulaşılmıştır).
43. Tiryaki Ö, Zengin H. Adölesanlarda Bağışıklama. In: Çınar N. Cabar HD. (ed.) Adölesan Sağlığını Koruma ve Geliştirme. Ankara: Akademisyen Kitabevi; 2021. p. 119-140.
44. T.C. Sağlık Bakanlığı, *Genişletilmiş Bağışıklama Programı Genelgesi*. (25.08.2025 tarihinde <https://www.saglik.gov.tr/Eklenti/1117/0/gbpgenelge2008pdf.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
45. Taylan S, Alan S, Kadioğlu S. Hemşirelik Roller ve Özerklik. Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi, 2011,2: 66-74.
46. Açıkgöz G, Baykal Ü. Hemşirelerin Mesleki Roller ve Özerkliğini Destekleyen Yasal Düzenlemeler. *Istanbul Kent University J Health Sciences*, 2023, 2.1: 29-34.